

Nr 16

Av herr **Ohlin m. fl.**, *angående förvärvsavdraget för gift kvinna, m. m.*

(Lika lydande med motion nr 14 i Första kammaren)

En reformering av reglerna beträffande förvärvsavdragen syftande till höjda avdrag har länge från vårt håll framhållits som en angelägen åtgärd. En sådan reform skulle få gynnsamma verkningar bl. a. i fråga om arbetsmarknaden och medföra större valfrihet för kvinnan mellan arbete utanför och i hemmet.

Att medverka till att skapa en reell valfrihet för den gifta kvinnan mellan å ena sidan förvärvsarbete samt å andra sidan arbete i hemmet är en angelägen uppgift för samhället. Det krävs då bl. a. att beskattningen utformas på sådant sätt att kvinnan och hennes familj kan betrakta det ekonomiska utbytet efter skatt av hennes förvärvsarbete som tillfredsställande. Följaktligen bör reglerna för beskattningen i större utsträckning än nu beakta de faktiska merkostnader som är förenade med arbete utanför hemmet.

Av samhällsekonomiska och sociala skäl är det av betydelse att en större del av den dolda reserv av väl utbildad arbetskraft, som representeras av de hemmavarande gifta kvinnorna, beredes tillträde till arbetsmarknaden. Många av dessa kvinnor är utbildade för yrken, som nu kännetecknas av personalbrist, t. ex. inom sjukvård, socialvård och skolväsende. Bland åtgärder för att stimulera ökad yrkesintensitet hos gifta kvinnor torde en väsentlig höjning av förvärvsavdragets maximum tillhöra dem som ger snabbast och bäst effekt. En sådan reform måste av den anledningen betraktas som i högsta grad produktiv.

De förvärvsarbetande gifta kvinnornas antal har ökat från 235 400 år 1950 till 426 100 år 1960 enligt beräkningar gjorda i samband med 1960 års folkräkning. Andelen gifta förvärvsarbetande kvinnor av det totala antalet förvärvsarbetande kvinnor utgjorde enligt samma källa 28,7 % år 1950 och 43,8 % år 1960.

Inom vissa samhällsområden har emellertid under senare år en ökad benägenhet kommit till uttryck hos kvinnor att i samband med äktenskaps ingående söka sig från yrket. Som exempel kan nämnas att antalet sjuksköterskor som lämnat yrket på grund av äktenskap ökat kontinuerligt mellan åren 1956 och 1961. Under åren 1959—1961 var denna avgång för

respektive år 768, 1 032 och 1 602 enligt medicinalstyrelsens statistik. Trots ökad sjuksköterskeutbildning var nettoökningen av antalet sjuksköterskor i tjänst år 1961 *mindre* än något år sedan 1948.

En snabb reformering av förvärvsavgiftsreglerna skulle motverka tendensen till ökad avgång i samband med äktenskap.

1962 års höstriksdag beslöt om införande av rätt till förvärvsavgift ej blott som förut för förvärvsarbete *gifta* kvinnor utan även för *ensamstående* män och kvinnor med hemmavarande barn under 16 år. Därigenom tillmötesgicks ett krav, som sedan lång tid framställts från vårt håll. Efter detta beslut är de gällande reglerna beträffande förvärvsavgiften följande.

Grundavgiften 300 kronor tillkommer dels förvärvsarbete *gifta* kvinnor, dels ensamstående förvärvsarbete män och kvinnor med hemmavarande barn under 16 år, dels ock jordbrukare och rörelseidkare, vilkas hustrur deltar i makens jordbruk eller rörelse med egen arbetsinsats om minst 300 kr. Förvärvsarbete *gifta* kvinnor med barn under 16 år samt nyssnämnda grupper av ensamstående har utöver grundavgiften rätt till s. k. kvotavgift motsvarande 20 % av förvärvsinkomsten, dock högst 2 000 kr. inberäknat det fasta 300 kr.-avgiften. Förvärvsavgiften maximeras således vid en inkomst av 8 500 kr.

De faktiska merkostnaderna i samband med förvärvsarbete — särskilt i de fall vederbörande arbetar utanför hemmet och har barn — överstiger i väsentlig mån de nuvarande förvärvsavgifterna. 1954 års familjeutredning uppskattade merkostnaderna för en tvåbarnsfamilj till 5 000 kr., när kvinnan arbetar heltid utanför hemmet. Denna undersökning avsåg kostnadsläget 1952. Enligt en färskare undersökning är motsvarande kostnader 7 000—7 500 kr. En värdering av hemarbetande kvinnors arbete företas för närvarande i familjeberedningen.

De faktiska merkostnaderna är, som bl. a. 1951 års sambeskattningsrevision påvisat, inte proportionellt mot antalet barn i en familj utan beror till stor del på själva förekomsten av barn.

Vi har vid tidigare riksdagar föreslagit en höjning av förvärvsavgiften i de fall vederbörande har barn under 16 år från nuvarande 20 % till 25 % av inkomsten, utöver grundavgiften om 300 kr. Samtidigt har vi föreslagit att maximibeloppet skall höjas från 2 000 till 4 000 kr. De höjda förvärvsavgifterna skulle gälla såväl *gifta* kvinnor som ensamstående. Genom vårt förslag skulle alla förvärvsarbete *gifta* kvinnor och ensamstående med hemmavarande barn under 16 år få ett högre förvärvsavgift samtidigt som avgiftens maximum bättre anpassades till de faktiska merkostnaderna. Förvärvsavgiftens maximum, som nu nås vid en inkomst för vederbörande av 8 500 kr., skulle uppnås vid 14 800 kr.

Vi vill nu upprepa detta vårt förslag, vars förverkligande vore ett steg till en rimligare, rättvisare och klokare skattefrihet. Vi vill i sammanhanget erinra om att de invändningar som riktats mot våra förslag, nämligen att resultatet av de reformer som 1960 års riksdag fattade beslut om beträffande familjebeskattningen först borde avvaktas nu torde sakna vikt. Dessa invändningar riktades också mot förslaget att utsträcka rätten till förvärvsavdrag till att gälla ensamstående barnförsörjare, och i det avseendet har redan en reform skett. Utvecklingen sedan 1960 torde för övrigt klart utvisa att de då beslutade förvärvsavdragen är otillräckliga.

De högre förvärvsavdragen bör gälla fr. o. m. innevarande beskattningsår, och förvärvsavdragsreglerna bör således tillämpas för första gången vid 1964 års taxering. Inkomstbortfallet torde komma att uppgå till 30 milj. kr. för helt år. Av uppördstekniska skäl faller inkomstbortfallet så gott som helt på budgetåret 1964/65. Vid nyssnämnda beräkning av inkomstbortfallet har hänsyn inte tagits till de ökade skatteinkomster som stat och kommun kan förväntas få genom ett ökat skatteunderlag. Denna effekt belyses av det förhållandet att ett tillskott till arbetsmarknaden på 5 000 personer tillför staten ökade skatteinkomster om 15—25 milj. kr. årligen.

Vid tidigare riksdagar har vi hemställt om utredning av vissa med förvärvsavdragets konstruktion och den s. k. sambeskattningseffekten sammanhängande frågor. Våra yrkanden avsåg för det första åtgärder att ge höjda förvärvsavdrag åt avdragsberättigade med låga inkomster. Med de nuvarande schablonreglerna torde i synnerhet de inkomsttagare som inte kan utnyttja maximibeloppet av förvärvsavdraget vara missgynnade i så måtto, att förvärvsavdraget inte på långa vägar motsvarar de faktiska merkostnaderna i samband med arbetet utanför hemmet. En höjning av förvärvsavdraget för de lägre avdragsberättigade inkomsttagarna synes därför särskilt motiverad. Den skulle kunna ske genom att kvotavdraget höjes för en viss botteninkomst och sedan avtrappas uppåt. För det andra har vi yrkat att förutsättningarna för en höjning av förvärvsavdraget för gift kvinna, som inte har hemmavarande barn under 16 år, bör närmare utredas. För dessa kvinnor föreligger enligt gällande bestämmelser inte rätt till kvotavdrag utan endast till grundavdraget 300 kr. Vid 1961 års höstriksdag anförde vi i de likalydande motionerna I: 732 och II: 884 härom:

Även i dessa fall förekommer som regel merutgifter i samband med förvärvsarbetet utanför hemmet, vilka i allmänhet torde vara större än 300 kr. Härtill kommer en annan väsentlig omständighet. Då hustruns inkomst vid sambeskattningen sammanläggs med makens inkomst, kommer hennes inkomst att drabbas av betydande marginalskatt så snart maken har en medelstor eller högre inkomst. I realiteten går här i många fall en tredjedel av hennes inkomst ofta bort i skatt. Vid exempelvis en inkomst av 20 000 kr. för maken och 15 000 kr. för hustrun medför hustruns inkomst en ökad inkomstskatt för familjen med 5 300 kr. även med beaktande av de i pro-

positionen företagna ändringarna. Vi möter här ett speciellt och viktigt marginalskatteproblem, som utan tvekan är en faktisk omständighet av betydelse vid kvinnans överväganden att ta förvärvsarbete utanför hemmet.

För att även i dessa fall bättre ta hänsyn till de merkostnader som uppkommer och för att underlätta att ifrågavarande arbetskraft kan komma arbetsmarknaden till godo, när vederbörande själv i och för sig skulle föredra att göra en arbetsinsats utanför hemmet, borde också här en förhöjning av förvärvsavdraget ske.

För det tredje har vi yrkat på en översyn av de nuvarande reglerna beträffande barns ålder för rätt till förvärvsavdrag. De nuvarande bestämmelserna får anses passerade av utvecklingen. 16-årsåldern är inte längre någon allmän ålder för de ungas inträde i förvärvslivet. De särskilda kostnader, som är betingade av barnens vistelse i hemmet, har av det skälet kommit att åvila familjen under en längre tidsperiod, vilket bör föranleda en höjning av åldersgränsen. *För det fjärde* har vi begärt utredning rörande justering av reglerna för förvärvsavdraget i de fall då hustrun verksamt deltagit i makens rörelse eller jordbruk eller haft inkomster av arbete i eget jordbruk. Vi har därvid påtalat att när familjeinkomsten härrör från båda makarnas arbete i jordbruk eller rörelse faktiska merkostnader, utöver det belopp (300 kr.) som det nuvarande förvärvsavdraget uppgår till, i dessa fall kan uppkomma till följd av hustruns förvärvsarbete. En justering av förvärvsavdragsreglerna synes i hithörande fall motiverad. Det borde också undersökas om inte en gift kvinna med hemmavarande barn och med inkomst av jordbruk bör medges rätt till förvärvsavdrag efter samma regler som gäller i de fall hon har inkomst av rörelse eller av eget arbete. Därest ett sådant likställande företages synes följdriktigt ensamstående barnförsörjare med inkomst av jordbruk böra få motsvarande förmåner.

Den allvarligaste bristen i gällande system för beskattning av äkta makar är den ovan nämnda, att de faktiska merkostnaderna i samband med arbete utanför hemmet inte får dras av vid beskattningen i tillräcklig omfattning. Vårt förslag om en höjning av förvärvsavdragets maximibelopp till 4 000 kr. undanröjer eller minskar denna olägenhet för många familjer. Reformen skulle utan tvekan vara samhället till gagn bl. a. i det avseendet att det bleve lättare att rekrytera personal för vårdområdena och att avgången från t. ex. sjukvårdsyrket i samband med äktenskap blev mindre.

Hänsyn till samhällets behov av den kvinnliga arbetskraften synes emellertid motivera även andra åtgärder än rätt till schabloniserade förvärvsavdrag. Vi har tidigare framfört tanken att äkta makar, som båda förvärvsarbetar, får rätt att, om de så vill, begära särtaxering. En sådan reform har för några år sedan genomförts i Norge. Enligt den norska lagstiftningen medges särtaxering utom i de fall där båda makarna arbetar i samma rörelse och denna tillhör båda eller någon av dem. Rätten till särtaxering

avser dessutom endast arbetsinkomst, inte t. ex. inkomst av kapital. Vi har vid tidigare riksdagar förordat att frågan om rätt för äkta makar att begära särtaxering skall tas upp till prövning. Vi upprepar nu detta yrkande.

Vi anser att ett samlat grepp över de ovan refererade frågorna om förvärvsavdragets konstruktion och rätt till särtaxering bör företagas. I skatteberedningens uppdrag, som är mycket omfattande, ingår också en översyn av familjebeskattningen inklusive de regler som gäller förvärvsarbetande gift kvinna. Då det kan förutses att slutförandet av skatteberedningens hela uppdrag kommer att ta ytterligare några år anser vi det angeläget att de frågor vi här berör tas upp i beredningens första etapp. Vi hemställer därför att riksdagen måtte begära att frågorna om förvärvsavdragets konstruktion och rätt till särtaxering i enlighet med av oss angivna riktlinjer skyndsamt måtte tas upp till prövning inom allmänna skatteberedningen.

Under hänvisning till i motionen angiven motivering hemställer vi, att riksdagen måtte

- A. besluta att förvärvsavdraget för förvärvsarbetande gift kvinna och ensamstående med hemmavarande barn under 16 år skall — utöver det fasta avdraget om 300 kronor — förstärkas så, att det nuvarande kvotavdraget som är 20 % av inkomsten, höjes till 25 % av inkomsten och att avdragets maximibelopp, som nu är 2 000 kr., höjes till 4 000 kr., att gälla fr. o. m. 1963 års inkomster.
- B. i skrivelse till Kungl. Maj:t begära att allmänna skatteberedningen vid fortsatt översyn av förvärvsavdragen skyndsamt måtte pröva
 1. en omkonstruktion av förvärvsavdraget i syfte att dels genomföra en höjning av avdraget för avdragsberättigade med lägre inkomster, så att avdraget även för dessa bättre överensstämmer med de faktiska merkostnaderna,
 - dels höja den nuvarande gränsen för barns ålder för åtnjutande av rätt till kvotavdrag inom förvärvsavdraget,
 - dels genomföra en höjning av avdraget i de fall en familj inte har barn under 16 år och kvinnan har förvärvsarbete utanför hemmet,
 - dels ock genomföra en höjning av förvärvsavdraget i de fall, där hustrun verksamt deltagit i makens rörelse eller jordbruk eller haft inkomst av arbete i eget jordbruk, enligt ovan i motiveringen givna riktlinjer,

2. möjligheterna att medge rätt för två förvärvsarbetande makar att begära särtaxering vid inkomstbeskattningen.

Stockholm den 15 januari 1963

Bertil Ohlin

O. Malmberg

Gustaf Kollberg

Manne Ståhl

Bertil v. Friesen

Henning Gustafsson

Brita Elmén

i Skellefteå

Nr 17

Av herr **Börjesson** i Falköping m. fl. om straff för underlåtenhet att bistå den som befinner sig i fara.

(Lika lydande med motion nr 16 i Första kammaren)

Enligt svensk rättsuppfattning bör det vara en självklar moralisk plikt för envar att efter förmåga bistå annan som är i nöd.

Någon häremot svarande generell juridisk plikt existerar emellertid ej i svensk rätt. För att sådan skyldighet — att bistå annan i nödsituation — skall anses föreligga, krävs sålunda att man kan påvisa en särskild rättsplikt att vara verksam för att avvärja hotande skada. Sådan rättsplikt stadgas exempelvis för den som upptäcker eller får vetskap om brand eller brandfara, för fartygsbefälhavare gentemot den som är i sjönöd och för vägtrafikanter, som haft del i uppkomsten av trafikolycka.

Utöver sådana direkta specialstadganden i lagen möter man i den juridiska doktrinen (t. ex. Agge och Karlgren) vissa typfall, som också godtages i praxis, där underlåtenhet att ingripa anses i princip grunda straffrättsligt eller skadeståndsrättsligt ansvar. Sålunda torde en person, som framkallat en för annan farlig situation, i regel vara skyldig att söka undanröja faran. En plikt att bistå eller skydda annan anses också kunna inträda, om en avtalsliknande situation föreligger eller kan konstrueras. Det kan dock knappast vara möjligt att på dylika grunder utan klart stöd av lag i en nödsituation ålägga den, som ej har någon del i händelsen, att lämna sitt bistånd.

Här föreligger alltså en bristande överensstämmelse mellan den allmänna